

les el Temerari, per si sol, en el seu dramàtic regnat a Borgonya donà gran joc als botxins (no està de més, amb aquesta ocasió, recomanar una nova lectura de la bona presentació que en donà Huizinga, en el seu llibre *Die Herbst des Mittelalters*, La tardor de l'Edat Mitjana).

Els escrúpols que s'havien trobat a una explicació del cat. *botxi* per aquesta banda, venien de la *-ix-*, per part d'alguns que oblidaven que la *-ch-* francesa fou africada pertot fins arran del 1300 i encara ho restà molt més llargament en els dialectes; d'altres, pensant només en la forma acastellanada *bochin* (i el nostre plural analògic *botxins*), no s'adonaven que no hi havia dificultat a igualar *-i* a una forma francesa en *-r* muda, i sobretot no es veia com el vocalisme *-i* podia correspondre a la *é* francesa. Reconeguda la procedència dels dialectes francesos orientals, totes aqueixes obscuritats s'esvaïen alhora, com sigui que la *ie* del fr. ant. *bochier* (= fr. mod. *boucher*) es redueix normalment, i amb caràcter general, a *i* en tot el domini francoprovençal i en una vasta extensió dels altres dialectes francesos orientals: fr. orient. *botchi*, *bouchi*, *bouchi*, *bouotchi*, *bouts*, *boïa*, són les formes que s'estenen des de Namur fins a l'Isère i l'Ardeche (FEW 1, 587), com a correspondència normal del fr. *boucher*, que a part de l'acc. fonamental 'carnisser' ha tingut des de l'Edat Mitjana el sentit de 'botxi' i d'home cruel'.

En una època posterior, les nostres lluites intestines i desgràcies nacionals dels Ss. xv-xviii, el bandolerisme, que en resultà, una mica endèmic, i continuat fins en el xix, feren que aquest terme posat de moda c. 1400 (i de vegades més acceptable, sigui com a més intensiu, o com a més poc conegut i eufèmic), desbanqués aviat els seus antics sinònims *saig* i *carnisser* (encara mantingut en aquest sentit per St. Vincent, com ja hem vist).

DERIV.: *Botxinada*. *Botxinar*; *botxinador*. *Botxinejar*. *Botxiner*, *botxinenc*, *botxinesc*.

¹ *buchi* rimant amb *zahorí*, etc. en «El Diablo Mundo», iv, v. 3535. Veg. els detalls d'aquestes dades en el meu article *bochin* del DCEC. — ² Altres formes «germanesques» es deuen als encreuaments que practica tant (en part intencionalment) l'argot, com *bochado* «justiciado» i *bochero* «criado del verdugo», per combinació amb *borrero*, que és manlleu del fr. *bourreau* (> oc. *bourreu* > cast.), gall. *buxeo* 'carnisser'. — ³ Quedaren eliminades les dificultats i vacil·lacions que hi sentien Baist, *ZRPh.* v, 239, M-L. (REW, 1378) i Moll en treballs anteriors. No existeixen certes formes que s'havien citat: cast. *boquin* mala interpretació de la grafia *bochin*, cast. *boja* mala interpretació de l'it. *boia* 'botxi' (aquest sense cap relació amb *botxi*, i provinent del ll. *boia* 'corda'). Altres mots amb què alguns erudits havien relacionat el nostre mot (jo mateix abans) comprenen xilè *boche* «bochínche», gascó girondí *bouchine* «paquet de fil emmêlé» (Moureau, *Patois de la Teste*) — potser en relació amb el nostre *moixell*, i la família del fr. *boisseau* —, un *bochi* forma

rara i local occitana per a 'boc' (Sainéan, *Sources Indig.* 1, 167). Tots ells mots sense importància ni relació amb el nostre.

Botxo, *botxós*, V. *botxa*

BOTZINA, 'instrument de vent, a manera de trompeta', del ll. BUCINA, 'corn que tocaven els pastors i caçadors'. □ 1.ª doc.: fi S. XIII (Llull, Desclot).

«E ab deu o dotze cavallers partí's d'aquí, e féu sonar la sua *botzina* per tal que tuyt lo seguissens», 149 (DBal.); l'usa semblantment R. Llull en un dels seus poemes i MJGalba en la seva continuació del *Tirant* (veg. les cites en Careta, *Barbar.*, i cf. DBal.), i no escasseja en els docs. medievals: Alart *Inv. l. l. Cat.* en reuneix tres de 1369, etc., i en donarem un altre de *buzina* (en l'article *xiot*), en doc. de Balaguer, de 1313-37, *BABL* xii, 523.

Admetent que aquest mot tingués el caràcter de prolongació fonètica regular del ll. BUCINA, esperaríem en català més aviat *buina o *boina*, i de fet Alart cita «una *bobina* de cornar» en un doc. de 1390, forma rara (i que no podem comprovar).¹ Irregularitat que es podria explicar per préstec al cat. des del cast. ant. *bozina*² o més aviat oc. ant. *bozina*, car el mot existí des d'antic en totes dues llengües, però ni la documentació catalana ni la naturalesa semàntica del mot fan versemblant un manlleu; si de cas hauria de ser des de l'occità antic, i com a terme de caçadors reials, però més aviat hem de creure que la *-z-* del català preliterari es mantingué en aquest mot pel seu valor onomatopeic i ajudant-hi algun altre factor de tipus més conservador que no estranger: un factor important en aquest sentit seria, però, l'homonímia que produïa l'evolució fonètica normal entre BUCINA i BOVINA > *boina* (> *buina* 'excrement boví'), encontre malsonant que afavoriria en els cercles senyorials la propagació d'una forma occitanoide,³ per fugir del mal efecte que feien frases com *tocar la boina* entre senyors ociosos acompanyats de joglars.

Avui *botzina* ha perdut terreny davant una pron. acastellanada, entre els motoristes ciutadans, però s'ha mantingut millor en parlars més conservadors, sobretot entre la gent de mar; els mallorquins Tomàs Forteza (*Gram.*, p. 76) i Ant. Alcover (*BDLC* x, 62) el donen encara com a mot amb *-iz-*.

DERIV.: *Botzinar* 'tocar una botzina o trompa' [segle xv, *Dansa de la Mort*, *AlcM*; *Dicc.* de Nebrija, *DBal.*], d'on avui 'rondinar, murmurar', mot més viu en les comarques vigitanes i gironines, que en el català barceloní: ⁴ «veig que torno a la dèria de *butzinar* de tot, sense reparar que no tinc alsada encara la penitència que per aquest pecat m'imposares, mes els vells soms com les criatures», MVayreda, *Sang Nova* I, 1, p. 6. *Butziner* 'murmurador', 'intrigant' (1429, *Decameron*, *AlcM*). *Botzinaire*, *botzinador*, *botzina-dera*; *botzinejar*.

¹ En llatí la quantitat de les vocals és BŪCĪNA en la llengua antiga, forma i accentuació que en part s'han mantingut en romànic, no sense algun canvi